

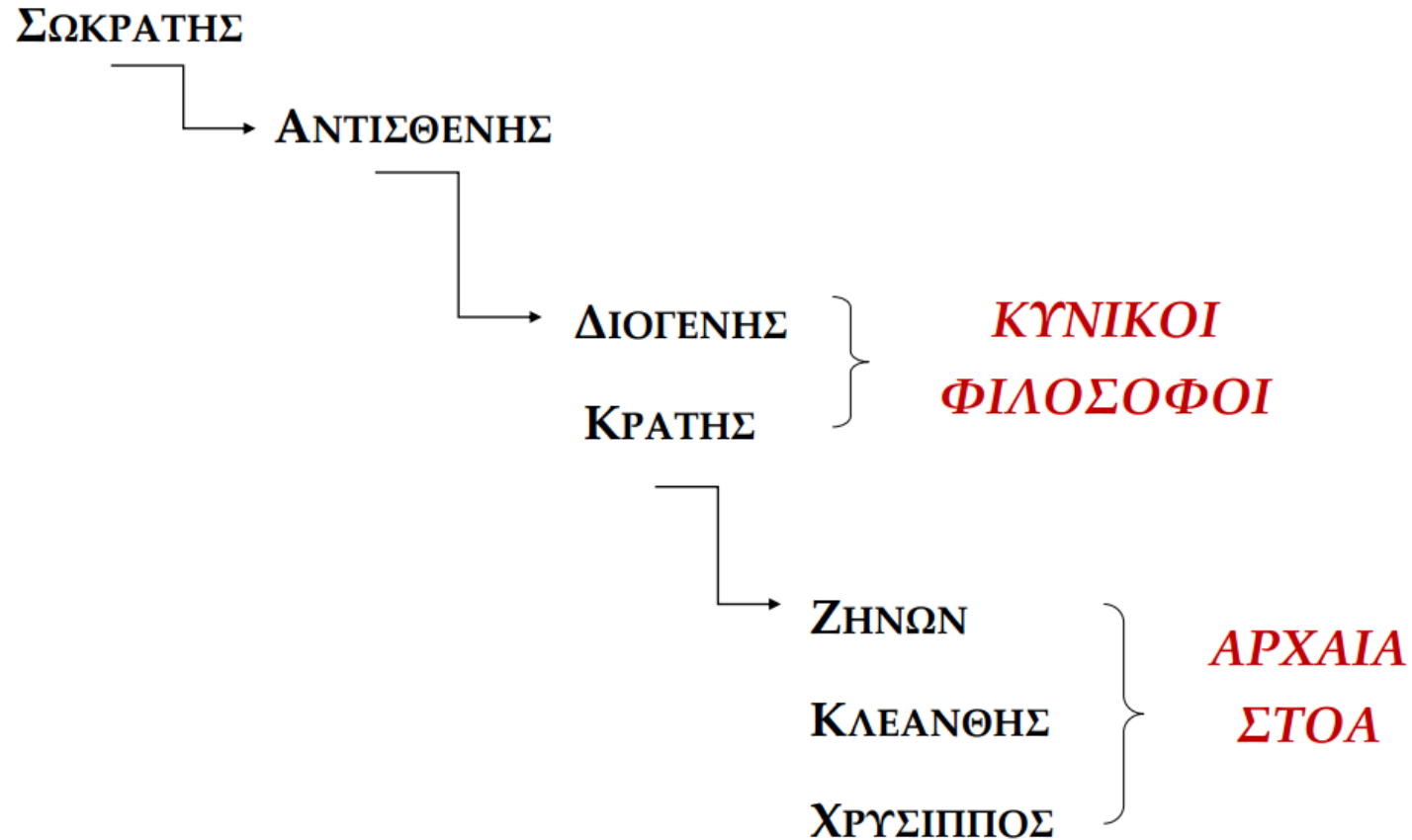
Σύλλογος
Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας
«σὺν Ἀθηνᾶ»

Σάββατο, 11 Νοεμβρίου 2017

Κατερίνα Δ. Χατζοπούλου

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΑΘΗ & ΕΥΠΑΘΕΙΕΣ & ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΣΑΦΗΝΕΙΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ → ΑΝΤΙΣΘΕΝΗΣ → ΔΙΟΓΕΝΗΣ → ΚΡΑΤΗΣ → ΖΗΝΩΝ

5^ο αι. π.Χ.

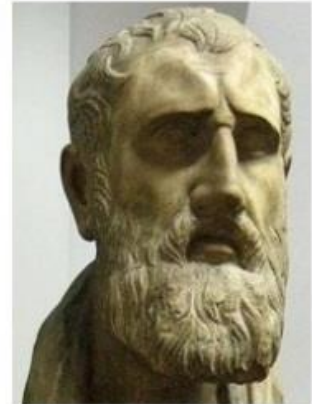
5^ο- 4^ο αι. π.Χ.

5^ο-4^ο αι. π.Χ.

4^ο-3^ο αι. π.Χ.

4^ο-3^ο αι. π.Χ.

- Ο Σωκράτης είναι γνωστός μεταξύ άλλων και για το ότι ήταν εισηγητής της πρακτικής του ορίζεσθαι. Αυτό είναι μία μόνο ένδειξη του αιτήματος για σαφήνεια στην αρχαία ελληνική σκέψη, το οποίο επιδιώκουμε και με τις συναντήσεις του συλλόγου.
- Το αίτημα για σαφήνεια και χρήση των λέξεων της γλώσσας με συγκεκριμένη, συμφωνημένη σημασία εκφράζεται ήδη στους σοφιστές (π.χ. Πρόδικος).

- Το αίτημα για σαφήνεια και ακρίβεια στη χρήση της γλώσσας είναι εμφανές ακόμη περισσότερο στους ορισμούς των Στωικών για τις αρετές και τα πάθη.

ΦΡΟΝΗΣΗ

καὶ τὴν μὲν φρόνησιν εἶναι ἐπιστήμην κακῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ οὐδετέρων «Φρόνηση είναι η γνώση του τί είναι καλό, τί είναι κακό και τί είναι αδιάφορο.»

ΑΝΔΡΕΙΑ

τὴν δ' ἀνδρείαν ἐπιστήμην ὧν αἰρετέον καὶ ὧν εὐλαβητέον καὶ οὐδετέρων: «Ανδρεία είναι γνώση του τί πρέπει κανείς να ενεργεί, τί να αποφεύγει και τί είναι αδιάφορο.»

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Δικαιοσύνην δὲ (εἶναι) ἐπιστήμην ἀπονεμητικήν τῆς ἀξίας ἐκάστω.
«Δικαιοσύνη είναι η γνώση σύμφωνα με την οποία αποδίδει κανείς
σε κάθε πράγμα την αξία του.»

ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΙΑ

τὴν δὲ μεγαλοψυχίαν ἐπιστήμην ἢ ἔξιν ὑπεράνω
ποιοῦσαν τῶν συμβαινόντων κοινῇ φάυλων τε καὶ
σπουδαίων: «Μεγαλοψυχία είναι η γνώση ή συνήθεια να ξεπερνά
κανείς τα πράγματα ομοίως τα κακά και τα καλά.»

ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ

τὴν δ' ἐγκράτειαν διάθεσιν ἀνυπέρβατον τῶν κατ' ὀρθὸν λόγον ἢ
ἔξιν ἀήττητον ἡδονῶν. «Εγκράτεια είναι η διάθεση που δεν
υπερβαίνει τα όσα είναι σύμφωνα με τον ορθό λόγο ή η συνήθεια
που δεν ηττάται από τις ηδονές.»

ΚΑΡΤΕΡΙΑ

τὴν δὲ καρτερίαν ἐπιστήμην ἢ ἔξιν ὧν ἐμμενετέον καὶ μὴ καὶ οὐδετέρων. «Καρτερία εἶναι γνώση ἢ συνήθεια αὐτῶν στα οποία πρέπει να επιμένει κανείς και ὅσων δεν πρέπει, και ἐκείνων τα οποία εἶναι ουδέτερα.»

ΑΓΧΙΝΟΙΑ

τὴν δ' ἀγχίνοιαν ἔξιν εὐρετικὴν τοῦ καθήκοντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα: «Αγχίνοια εἶναι ἡ συνήθεια που συνδέεται με την ευρηματικότητα να βρίσκει κανείς αμέσως το τί πρέπει να γίνει.»

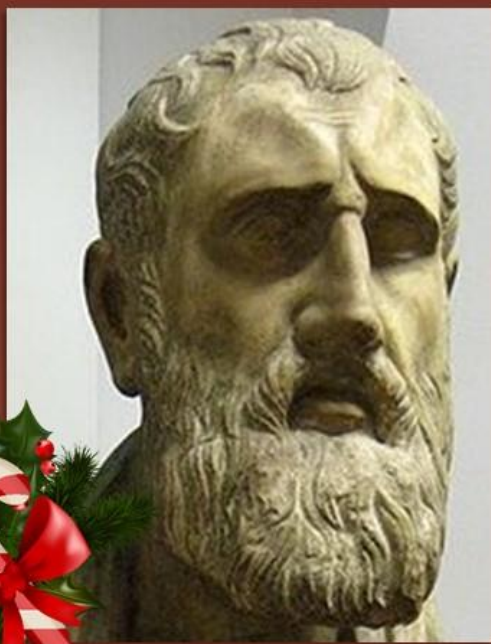
ΕΥΒΟΥΛΙΑ

τὴν δ' εὐβουλίαν ἐπιστήμην τοῦ σκοπεῖσθαι ποῖα καὶ πῶς πράττοντες πράξομεν συμφερόντως. «Ευβουλία εἶναι ἡ γνώση του να εξετάζει/βρίσκει κανείς το τί και το πως πρέπει κανείς να ενεργεῖ προς το συμφέρον.»

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι φιλοσόφων* 7.92-93, για τη Δικαιοσύνη πηγή: Στοβαίος, *Ἐκλογαί* II 59.4, *Stoicorum veterum fragmenta* III 262)

- Είναι εμφανής άρα ο προσδιορισμός της σημασίας των λέξεων και της χρήσης τους με τη συγκεκριμένη σημασία, για την αποτελεσματική συνεννόηση μεταξύ των ανθρώπων.
- Αποφεύγεται άρα η αοριστολογία και η άλογη χρήση της γλώσσας, που συμβαίνει καμιά φορά ακόμη και στο πλαίσιο της τέχνης ή ποίησης, συχνά σε κοινωνίες όπου υπάρχει ή έχει πρόσφατα προηγηθεί απολυταρχικό καθεστώς με πρακτικές λογοκρισίας και ποινικοποίησης της σκέψης και της διαφοροποίησης από τη νόρμα.
- Σε περισσότερο φιλελεύθερες συνθήκες το αφυπνιζόμενο λογιστικό μπορεί να θέσει ξανά τα ίδια ερωτήματα και να ζητήσει σαφήνεια και υπεύθυνη χρήση της γλώσσας.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΙΝΗΤΡΟ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ: ΟΧΙ ΔΩΡΑ & ΠΟΙΝΕΣ

Ζήνων ο Κιτιεύς

4^{ος}-3^{ος} αιώνας π. Χ.

*Τὴν τ' ἀρετὴν διάθεσιν εἶναι
ὁμολογουμένην: καὶ αὐτὴν δι'
αὐτὴν εἶναι αἰρετήν, οὐ διὰ τινὰ
φόβον ἢ ἐλπίδα ἢ τι τῶν ἑξωθεν.*

*«Ἡ ἀρετὴ εἶναι προδιάθεσις
ἐμφυτή, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἐπιλέγει
κανεὶς γι αὐτὴ τὴν ἰδίαν, ὄχι γιὰ
κάποιον φόβο ἢ προσδοκίαν ἢ
οτιδήποτε ἐξωτερικό.»*

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος 7.89)

Η ΕΝΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

οὐδέν τε, φασί, διήλλαξεν ἢ φύσις ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ζώων, ὅτι χωρὶς ὀρμῆς καὶ αἰσθήσεως κἀκεῖνα οἰκονομεῖ καὶ ἐφ' ἡμῶν τινὰ φυτοειδῶς γίνεται. «Ἡ φύσις, λένε, δεν ἔχει παραλλάξει τίποτε ἀνάμεσα στα φυτά και τα ζώα, καθὼς και για εκείνα (τα φυτά), που εἶναι χωρὶς ορμή και αἰσθησι, η φύσις προνοεῖ/φροντίζει, ἔτσι και σε μας ορισμένα πράγματα συντελοῦνται με τον ἴδιο τρόπο που συντελοῦνται στα φυτά.»

- Ο αισιόδοξος χαρακτήρας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, λοιπόν, βρίσκεται στην θεώρηση ότι η φύση είναι ήδη καλή, ενώ η ανθρώπινη φύση είναι στην χειρότερη περίπτωση βελτιώσιμη.
- Επισημαίνεται η δυσκολία αυτής της βελτίωσης, καθώς και η σύνδεση της με την ευδαιμονία του ανθρώπου.
- Όπως συμβαίνει και με άλλους χώρους, η αρχαία ελληνική φιλοσοφία δεν εγκαταλείπει τον άνθρωπο, αλλά προτείνει μία ανθρωπιστική θεώρηση και ένα παραγωγικό σκεπτικό, που στηρίζεται στα δεδομένα.
- Και το βασικό δεδομένο είναι πως τίποτε ποτέ δεν έγινε από αυτούς που δεν το κάναν.
- Όχι γιατί υποτιμά κανείς την δυσκολία, αλλά γιατί δεν υποτιμά την δύναμη της φύσης (μέρος της οποίας είναι και η ανθρώπινη φύση).

ΤΙ ΛΕΝΕ ΟΙ ΣΤΩΙΚΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΘΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΕΙΨΗ ΜΑΤΑΙΟΔΟΞΙΑΣ

*Φασὶ δὲ καὶ ἀπαθῆ εἶναι τὸν σοφόν, διὰ τὸ ἀνέμπωτον εἶναι:
εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθῆ τὸν φαῦλον, ἐν ἴσῳ λεγόμενον τῷ
σκληρῷ καὶ ἀτέγκτῳ. «Λένε ἐπίσης (οἱ Στωικοί) ὅτι ὁ σοφός
εἶναι καὶ ἀπαθής, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐπιρρεπής (στα πάθη).
Υπάρχει καὶ ἄλλος ἀπαθής, ὁποῖος συγκαταλέγεται στους
φαύλους, που λένε ὅτι ταυτίζεται με τὸν σκληρό καὶ
ἀναίσθητο.» (Διογένης Λαέρτιος 7.117)*

*ἄτυφόν τ' εἶναι τὸν σοφόν: ἴσως γὰρ ἔχειν πρὸς τε τὸ
ἐνδοξὸν καὶ τὸ ἄδοξον. «Ὁ σοφός δὲν εἶναι ματαιόδοξος, γιατί
τὸν ἐπηρεάζει τὸ ἴδιο ἡ καλὴ καὶ ἡ κακὴ φήμη.»*

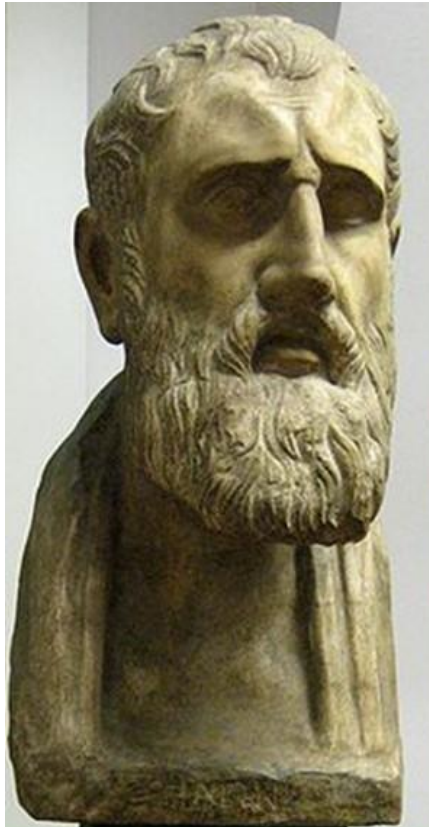
εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἄτυφον, κατὰ τὸν εἰκαῖον τεταγμένον, ὃς ἐστὶ φαῦλος. «Επίσης μη ματαιόδοξος εἶναι καὶ αὐτός που ἀπλὰ δὲν ἔχει στόχο (τὰ ἀφήνει ὅλα στὴν τύχη), ὁ ὁποῖος συγκαταλέγεται στους φαύλους.»

ΤΑ ΠΑΘΗ ΣΤΟΥΣ ΣΤΩΙΚΟΥΣ

Τὰ πάθη στους Στωικούς ορίζονται ως νοσήματα τῆς λογικῆς. Ἡ ἀντίληψη καὶ σημασία τῆς λέξης πάθος διαφέρει ἀπὸ τῆ σημερινή τῆς χρήση. Πάθος γιὰ τους Στωικούς εἶναι οτιδήποτε προκαλεῖ ἀναστάτωση καὶ οδύνη στὸ ἄτομο (ἀπὸ τὸ ρῆμα πάσχω ‘παθαίνω, υποφέρω’). Εἶναι τέσσερις οἱ μεγάλες οικογένειες παθῶν, με πολλές καὶ ἐξαντλητικές υποκατηγοριοποιήσεις. Παραθέτουμε τὶς βασικὲς κατηγορίες (γένη) καὶ λίγα παραδείγματα (εἶδη).

*Περὶ παθῶν καὶ Ζήνων ἐν τῷ Περὶ παθῶν, εἶναι
γένη τέτταρα, λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, ἡδονήν. «Τέσσερα εἶναι
τα γένη των παθῶν ὅπως αναφέρει γι αὐτά και ο Ζήνωνας στο
Περὶ Παθῶν, η λύπη, ο φόβος, η επιθυμία και η ηδονή.» (οι ὅροι
και παραπλήσια προσέγγιση απαντᾶ ἤδη στον Πλάτωνα,
Πολιτεία)*

*δοκεῖ δ' αὐτοῖς τὰ πάθη κρίσεις εἶναι, καθά φησι Χρύσιππος
ἐν τῷ Περὶ παθῶν: ἥ τε γὰρ φιλαργυρία ὑπόληψις ἐστὶ τοῦ
τὸ ἀργύριον καλὸν εἶναι, καὶ ἡ μέθη δὲ καὶ ἡ ἀκολασία
ὁμοίως καὶ τᾶλλα. «Υποστήριζαν ὅτι τα πάθη εἶναι
κρίσεις/εκτιμήσεις, ὅπως αναφέρει ο Χρύσιππος στο Περὶ
παθῶν. Η φιλαργυρία εἶναι εντύπωση/εκτίμηση ὅτι το χρήμα
εἶναι καλό, ὁμοίως και στην περίπτωση της μέθης και της
ακολασίας.»*

Ζήνων ο Κιτιεύς

4^{ος}-3^{ος} αιώνας π. Χ.

πηγή: Διογένης Λαέρτιος, 7.115

Ὡς δὲ λέγεται τινὰ ἐπὶ τοῦ σώματος
ἀρρωστήματα, οἷον ποδάγρα καὶ ἀρθρίτιδες,
οὕτω καὶ πὶ τῆς ψυχῆς φιλοδοξία καὶ φιληδονία
καὶ τὰ παραπλήσια. τὸ γὰρ ἀρρώστημά ἐστι
νόσημα μετ' ἀσθενείας, τὸ δὲ νόσημα οἷησις
σφόδρα δοκοῦντος αἵρετοῦ.

«Και ὅπως λέγεται και για τις αρρώστιες του
σώματος, ὅπως η ποδάγρα και οι αρθρίτιδες, ἔτσι
και ὅσον αφορά την ψυχή εἶναι η φιλοδοξία και η
φιληδονία και τα παραπλήσια. Η αρρώστια εἶναι
νόσημα που συνοδεύεται ἀπὸ αδυναμία. Νόσημα
εἶναι η εντύπωση ὅτι κάτι εἶναι ιδιαίτερα
επιθυμητό.»

ΛΥΠΗ

Καὶ τὴν μὲν λύπην εἶναι συστολὴν ἄλογον: «Ἡ λύπη εἶναι παράλογη συστολή.»

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

φθόνον δὲ λύπην ἐπ' ἄλλοτρίοις ἀγαθοῖς, «Φθόνος εἶναι ἡ στεναχώρια ἀπὸ τα ἀγαθὰ των ἄλλων»

ζῆλον δὲ λύπην ἐπὶ τῷ ἄλλῳ παρεῖναι ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ, «Ζήλος εἶναι ἡ λύπη που μας προκαλεῖται ὅταν οἱ ἄλλοι ἔχουν αὐτά που εμεῖς θέλουμε.» (τα ὁποῖα μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀπαραίτητα ἀγαθὰ)

ζηλοτυπίαν δὲ λύπην ἐπὶ τῷ καὶ ἄλλῳ παρεῖναι ἃ καὶ αὐτὸς ἔχει [...] «Ζηλοτυπία εἶναι ἡ λύπη που μας προκαλεῖται ὅταν οἱ ἄλλοι ἔχουν αὐτά που καὶ εμεῖς ἔχουμε.»

(Διογένης Λαέρτιος 7.1.111)

ΦΟΒΟΣ

Ὁ δὲ φόβος ἐστὶ προσδοκία κακοῦ. «Ο φόβος είναι προσδοκία για κάτι κακό.» (η περιγραφή αυτή απαντά ήδη στον Αριστοτέλη, *Ρητορική* 2.5)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

αἰσχύνη δὲ φόβος ἀδοξίας «Αισχύνη είναι ο φόβος κακής φήμης/ντροπιάσματος.»

ὄκνος δὲ φόβος μελλούσης ἐνεργείας «Ὁκνος είναι ο φόβος για μελλοντική πράξη.»

ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Ἡ δ' ἐπιθυμία ἐστὶν ἄλογος ὄρεξις [...] «Επιθυμία είναι η άλογη διάθεση για κάτι»

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

μῖσος δ' ἐστὶν ἐπιθυμία τις τοῦ κακῶς εἶναί τινι μετὰ προκοπῆς τινος καὶ παρατάσεως «Μίσος είναι η επιθυμία να είναι ο άλλος σε κακή κατάσταση, (επιθυμία) που παρουσιάζει κάποια αύξηση και έχει διάρκεια.»[...]

ὀργή δ' ἐπιθυμία τιμωρίας τοῦ δοκοῦντος ἡδίκηκέναι οὐ προσηκόντως: «Οργή είναι η επιθυμία να τιμωρηθεί αυτός που θεωρούμε ότι μας προξένησε κακό άδικο/αναίτια» [...]

ΗΔΟΝΗ

Ἡδονὴ δέ ἐστιν ἄλογος ἔπαρσις ἐφ' αἵρετῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν

«Ἡδονή είναι η άλογη έξαρση από την απόκτηση κάποιου πράγματος που φαίνεται άξιο απόκτησης.» [...]

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ἐπιχαιρεκακία δὲ ἡδονὴ ἐπ' ἄλλοτρίοις κακοῖς: «Χαρά από τις συμφορές των άλλων.»

τέρψις δέ, οἶον τρέψις, προτροπή τις ψυχῆς ἐπὶ τὸ ἀνειμένον:

«Τέρψη, όπως η 'τρέψη, τροπή' είναι η προώθηση της ψυχής προς την αδυναμία (το ευχάριστο)» (π.χ. 'έχω αδυναμία σε κάτι' συνήθως επιβλαβές και με την έννοια της εξάρτησης)

- Ο Αριστοτέλης δίνει ομοίως ορισμούς και περιγραφές, με κάποιες διαφοροποιήσεις, ειδικά στη *Ρητορική*, αναλύονται τα ανθρώπινα συναισθήματα, γιατί σχετίζονται με την πειθώ, με τον επηρεασμό των ανθρώπων και τη λήψη συλλογικών αποφάσεων.
- Πάντως βλέπουμε και στον Αριστοτέλη το αίτημα και την προσπάθεια για σαφήνεια και ακρίβεια στη χρήση της γλώσσας, την επιδίωξη εντοπισμού λεπτομερειών και λεπτών διαφοροποιήσεων, που υπάρχουν ήδη στην πραγματικότητα.
- Άρα και το αίτημα για σαφήνεια και ακρίβεια είναι άλλη μία έκφραση της επιθυμίας γνωριμίας με το αληθές και την πραγματικότητα.
- Διαπιστώνουμε άρα την επιθυμία γνωριμίας και ερμηνείας της πραγματικότητας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, ΡΗΤΟΡΙΚΗ 2.5.1382a

ἔστω δὴ ὁ φόβος λύπη τις ἢ ταραχὴ ἐκ φαντασίας μέλλοντος κακοῦ φθαρτικοῦ ἢ λυπηροῦ: οὐ γὰρ πάντα τὰ κακὰ φοβοῦνται, οἷον εἰ ἔσται ἄδικος ἢ βραδύς, ἀλλ' ὅσα λύπας μεγάλας ἢ φθορὰς δύναται, καὶ ταῦτα ἐὰν μὴ πόρρω ἀλλὰ σύνεγγυς φαίνεται ὥστε μέλλειν. τὰ γὰρ πόρρω σφόδρα οὐ φοβοῦνται: ἴσασι γὰρ πάντες ὅτι ἀποθανοῦνται, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐγγύς, οὐδὲν φροντίζουσιν. «Ἀς πούμε ὅτι ὁ φόβος εἶναι εἶδος λύπης ἢ αναστάτωσης ἀπὸ τῆς σκέψης μελλοντικοῦ κακοῦ, που αναμένεται νὰ προκαλέσει φθορά ἢ λύπη. Δὲν φοβοῦνται οἱ ἄνθρωποι ὅλα τὰ κακὰ, ὅπως νὰ εἶναι κανεὶς ἄδικος ἢ αργός, ἀλλὰ αὐτὰ που προκαλοῦν μεγάλες λύπες ἢ φθορές, καὶ αὐτὰ ἐφόσον δὲν φαίνονται μακρινά, ἀλλὰ κοντινά, επικείμενα. Τὰ πολὺ μακρινά δὲν θὰ φοβοῦνται. Γιατί ὅλοι γνωρίζουν ὅτι θὰ πεθάνουν, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι κοντινὸ δὲν το ἀναλογίζονται.» (Ἀριστοτέλης, Ρητορική 2.5)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, ΡΗΤΟΡΙΚΗ 2.2.1378a

ἔστω δὴ ὀργὴ ὄρεξις μετὰ λύπης τιμωρίας φαινομένης διὰ φαινομένην ὀλιγωρίαν εἰς αὐτὸν ἢ τι τῶν αὐτοῦ, τοῦ ὀλιγωρεῖν μὴ προσήκοντος. «Ἐστω λοιπόν ὅτι ὀργὴ εἶναι ἡ συνοδευόμενη ἀπὸ λύπης σφοδρὴ ἐπιθυμία τιμωρίας γιὰ περιφρόνηση σε βάρος ὀρισμένου ατόμου ἢ τῶν δικῶν του, ὅταν ἡ πράξη αὐτὴ εἶναι ἀνάρμοστη.»

[2] εἰ δὴ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ὀργή, ἀνάγκη τὸν ὀργιζόμενον ὀργίζεσθαι ἀεὶ τῶν καθ' ἑκάστον τινι, οἷον Κλέωνι ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπῳ, [...]
«Ἀν αὐτό εἶναι ὀργή, σημαίνει ὅτι αὐτός που ὀργίζεται πρέπει ἀναγκαστικά νὰ ὀργίζεται με συγκεκριμένο ἄτομο καὶ ὄχι γενικά κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.»

ΕΥΠΑΘΕΙΕΣ: ΤΑ ΕΥΛΟΓΑ

*καὶ τὴν μὲν χαρὰν ἐναντίαν [φασὶν] εἶναι τῇ ἡδονῇ, οὕσαν
εὖλογον ἔπαρσιν:* «Και η χαρά είναι αντίστοιχη της ηδονής,
καθώς είναι εύλογη έξαρση.»

τὴν δ' εὐλάβειαν τῷ φόβῳ οὕσαν εὖλογον ἔκκλισιν. «Η
ευλάβεια είναι (ευπάθεια) αντίστοιχη του φόβου, καθώς είναι
εύλογη αποφυγή (αποφυγή για καλές και λογικές αιτίες).»

*φοβηθήσεσθαι μὲν γὰρ τὸν σοφὸν οὐδαμῶς, εὐλαβηθήσεσθαι
δέ.* «Γιατί ο σοφός σε καμία περίπτωση δεν θα φοβηθεί, θα
προφυλαχτεί όμως.»

*τῇ δ' ἐπιθυμίᾳ ἐναντίαν φασὶν εἶναι τὴν βούλησιν, οὕσαν
εὖλογον ὄρεξιν.* «Αντίστοιχη της επιθυμίας είναι η βούληση,
διότι είναι εύλογη τάση/διάθεση (προς ή για κάτι).»

(Διογ. Λαέρτιος 7.1.114-116)

ΠΑΘΗ [άλογη κίνηση της ψυχής]	ΕΥΠΑΘΕΙΕΣ [εύλογη κίνηση της ψυχής]
Ηδονή	Χαρά
Φόβος	Ευλάβεια
Επιθυμία	Βούληση
Λύπη	-

ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΕΥΠΑΘΕΙΕΣ

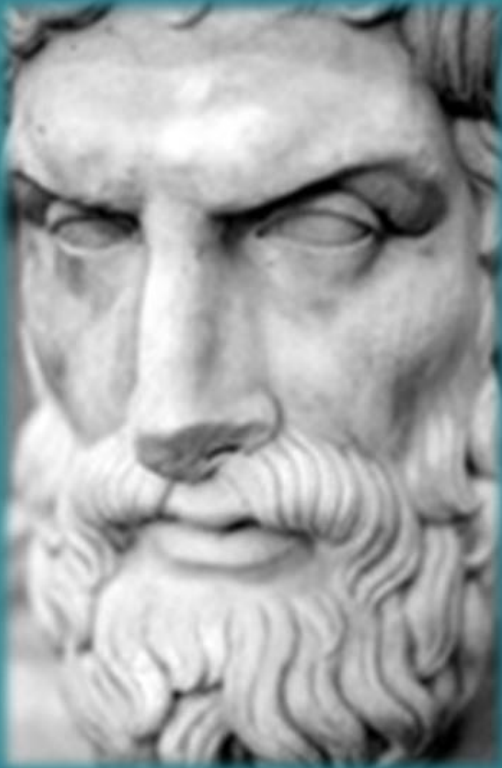
*τῇ δ' ἐπιθυμία ἐναντίαν φασὶν εἶναι τὴν βούλησιν, οὓσαν
εὖλογον ὄρεξιν. καθάπερ οὖν ὑπὸ τὰ πρῶτα πάθη πίπτει τινά,
τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὑπὸ τὰς πρῶτας εὐπαθείας: καὶ ὑπὸ μὲν
τὴν βούλησιν εὐνοίαν, εὐμένειαν, ἀσπασμόν, ἀγάπησιν.*

«Αντίστοιχη της επιθυμίας λένε (οι Στωικοί) είναι η βούληση, η οποία είναι εκλογικευμένη τάση. Και όπως από τα πρώτα πάθη προκύπτουν υποκατηγορίες παθών, με τον ίδιο τρόπο και από τις πρωταρχικές ευπάθειες (προκύπτουν άλλες). Από την βούληση προκύπτει η εὐνοία, η ευμένεια, ο σεβασμός, η αγάπη.»

(Διογένης Λαέρτιος 7.1.116)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΚΟΥΡΟ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΗΔΟΝΗΣ

*Ὅταν οὖν λέγωμεν ἡδονὴν
τέλος ὑπάρχειν, [...] λέγομεν
[...] τὸ μήτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα
μήτε ταραττεσθαι κατὰ ψυχὴν.*

«Ὅταν λέμε πως ἡ ἡδονὴ εἶναι ὁ
απώτερος στόχος, [...] ἐννοοῦμε [...]
το νὰ μην πονᾷ κανεῖς στο σῶμα, καὶ νὰ
μην ταραζεται στὴν ψυχή.»

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος 10.131)

(στους ορισμούς φαίνονται και οι διαφορές και οι συγγένειες
των φιλοσοφικών ρευμάτων)

- Η εξέταση και ανάλυση των διαφόρων φαινομένων και ερμηνειών για αυτά, φαίνεται να είναι και χρήσιμη αντιμετώπιση των νοσημάτων κρίσεως.
- Εφόσον τα πάθη είναι είδος σφάλματος κρίσης ή αξιολόγησης των πραγμάτων, τότε θα βοηθούσε η ανίχνευση και ανάλυση της γραμμής της σκέψης που οδήγησε σε προβληματικές διαπιστώσεις.
- Ομοίως συμβάλλει σε αυτό η συναναστροφή με υγιή στοιχεία στο περιβάλλον και η υπεύθυνη χρήση όχι μόνο της ανθρώπινης γλώσσας, αλλά και της ανθρώπινης σκέψης.
- Οι σκέψεις μας επηρεάζουν την ατομική και ευρύτερη διάθεση και η αποφυγή του αλόγου είναι χρήσιμη, κάθε φορά που αυτό είναι εφικτό και συμβατό με την ενάρετη συμπεριφορά.

- Η αναβολή της συγκατάθεσης είναι ένα βήμα, γιατί οι κρίσεις σχετίζονται με βεβαιότητες.
- Παραπλήσιος εδώ είναι ο δρόμος σκέψης των Πυρρώνειων Σκεπτικών, οι οποίοι απέφευγαν την πρακτική των ορισμών.

Οὐδὲν ὀρίζομεν

«Τίποτε δεν θέτουμε ως βέβαιο.»

(Διογένης Λαέρτιος 9.74.5)

ΣΚΕΠΤΙΚΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Η ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΦΕΡΝΕΙ ΤΑΡΑΧΗ

ΠΥΡΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΛΕΙΑ, 4^ο-3^ο αι. π. Χ.

τῷ βεβαίως καὶ πεπεισμένως

διεγγυωμένῳ ἐπακολουθεῖν ἄτην.

«Ὅσα εἶναι εγγυημένα ως βέβαια και σίγουρα συνοδεύει
σύγχυση του νου.»

(Διογένης Λαέρτιος 9.71.5-6)

ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ: ΕΠΟΧΗ

Πύρρων από την Ηλεία
4^ο-3^ο αιώνα π. Χ.

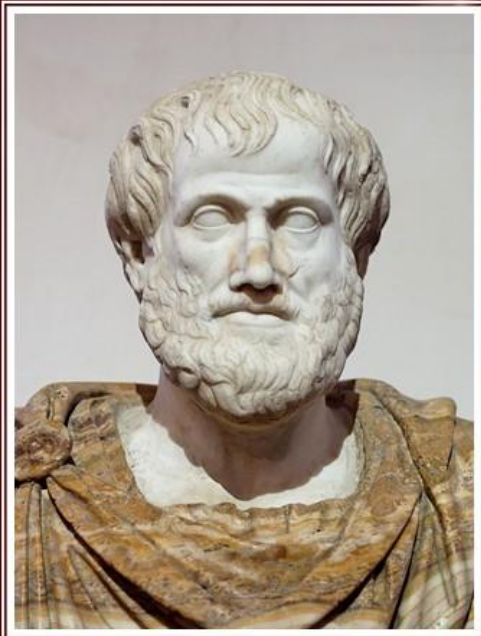
Παντί λόγῳ φωνὴ καὶ αὐτὴ
συνάγει τὴν ἐποχὴν: τῶν μὲν
γὰρ πραγμάτων διαφωνούντων,
τῶν δὲ λόγων
ἰσοσθενούντων ἀγνωσία τῆς
ἀληθείας ἐπακολουθεῖ.

«Κάθε λόγος/θέση οδηγεί στην
επιφύλαξη [αναστολή
τοποθέτησης]. Η αντιφατικότητα
των πραγμάτων και η ίση δύναμη
των επιχειρημάτων οδηγεί σε
ἀγνωσία της ἀλήθειας.»

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος 9.76.6-8)

- Είναι πολλοί οι δρόμοι διαχείρισης των ανεπιθύμητων συναισθημάτων στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Οι Σκεπτικοί υποστήριζαν πως η βεβαιότητα φέρνει ταραχή και αναστάτωση στον άνθρωπο. Λίγα όμως πράγματα έγιναν στον ανθρώπινο πολιτισμό χωρίς επαρκή βεβαιότητα και αποφασιστικότητα, ειδικά όταν υπάρχει και το στοιχείο της αναγκαιότητας.
- Η διαφοροποίηση και αξιολόγηση της μίας βεβαιότητας από την άλλη είναι ίσως χρήσιμη κατεύθυνση, που χρειάζεται άσκηση και όξυνση της κρίσης (έργο που δεν σταματά ποτέ).
- Η επιθυμία κατανόησης της πραγματικότητας και η πεποίθηση στην αγαθότητα της αλήθειας είναι που κινεί όλη την αρχαία ελληνική σκέψη, αλλά και ερμηνεύει την ατάραχη αβεβαιότητα των Πυρρώνειων Σκεπτικών.
- Η αλήθεια άλλωστε δεν κινδυνεύει από τη γνώμη μας γι αυτή. Εμείς οφελούμαστε με την καλύτερη γνωριμία με την αλήθεια.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ: ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

4^ο αιώνας π. Χ.

Ηθικά Νικομάχεια I 1103a

διττὸν ἔσται καὶ τὸ λόγον ἔχον, [...] διορίζεται δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν διαφορὰν ταύτην: λέγομεν γὰρ αὐτῶν τὰς μὲν διανοητικὰς τὰς δὲ ἠθικάς.

«Σε δύο διαιρείται και το λογικό μέρος της ψυχῆς [...] ἔτσι διαφοροποιούνται και τα εἶδη της αρετῆς: ἄλλες αρετές ονομάζονται διανοητικές και ἄλλες ηθικές.»

ΕΡΓΟ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΛΟΓΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ Η ΑΛΗΘΕΙΑ

*ἀμφοτέρων δὴ τῶν νοητικῶν
μορίων ἀλήθεια τὸ ἔργον.*

*«Ἔργο και των δύο
νοητικῶν μερῶν της ψυχῆς
(ηθικό και διανοητικό)
εἶναι η αλήθεια.»*

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

4^ο αιώνας π. Χ.

Ηθικά Νικομάχεια 6.1139b

ΠΗΓΕΣ

www.perseus.tufts.edu (αρχαία κείμενα)

Χατζοπούλου, Κατερίνα. 2016. *Θέματα αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*
I. 2^η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Ρώμη. (1^η έκδοση. 2014. Καβάλα: Ευράφι)